

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1588

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Fecr Yayınları

Yayın No | Publication Number: 966

Kitap Adı: Türkiye’de Aktif Nakşî-Hâlidî Cemaatler

Book Title: Active Naqshbandi-Khalidi Communities in Türkiye

ISBN: 978-625-5576-20-0

DOI: doi.org/10.70458/fcr.9786255576200

Yazar | Author: Halil İbrahim BULUT | orcid.org/0000-0001-5528-9559

Kurum | Institution: İstanbul Üniversitesi

ROR ID: ror.org/03a5qrr21

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 402

Yayın Tarihi | Publication Date: Nisan | April 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAX | İslamiyet: tarihî ve sosyal yönleri | Islam: historical & social aspects

BISAC: REL037000 | İslam - Genel | Religion / Islam / General

THEMA: QRAM | İslam: cemaatler ve mezhepler | Islam: groups & sects

LC: BP188.8.T8 | Türkiye’de İslam tarikatları ve cemaatler | Sufi orders and communities in Turkey

Atıf Bilgisi | Cite as: Bulut, Halil İbrahim. *Türkiye’de Aktif Nakşî-Hâlidî Cemaatler*. Fecr Yayınları, 2025.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Türkiye’de Aktif Nakşî-Hâlidî Cemaatler

Halil İbrahim BULUT

Ankara 2025

Yazar Hakkında

Prof. Dr. Halil İbrahim BULUT

1968 yılında Samsun'da doğdu. 1985 yılında, Sinop/Boyabat İmam Hatip Lisesi'nden; 1990 yılında ise Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Millî Eğitim Bakanlığı'nda öğretmenlik görevine başladı. Bu sırada yüksek lisans ve doktora çalışmalarına devam etti. 2001 yılında doktorasını tamamladı. 2006 yılında, İslam Mezhepleri Tarihi alanında doçent; 2011 yılında ise profesör oldu. Alanında yayımlanmış kitapları ve pek çok makalesi bulunmaktadır. Kitapları arasında *Şîî-Sünnî Polemiğinde Ebû Tâlib ve Dinî Konumu* (2011), *Şîa'da Usulîliğin Doğuşu ve Şeyh Müfîd* (2013), *Nübüvvetin İspatında Mucize* (2016), *el-Fasl: Dinler ve Mezhepler Tarihi* (metin-çeviri, Kültür Bakanlığı 2017, I-III), *İslam Mezhepleri Tarihi* (DİB, Ankara 2016; İstanbul: Ketebe 2022), *Erken Dönem Şîî Düşünürler* (2017), *Mezheplere Göre Klasik Kaynaklar ve Özellikleri* (2018), *İslam Mezhepleri Tarihine Giriş* (8. Baskı 2024), *İslam Mezhepleri ve Kelamı* (metin-değerlendirme, Kültür Bakanlığı 2019), *Alevîlik Bektaşîlik* (Ankara 2021), *Evâ'ilü'l-Makâlât: İnceleme-Çeviri* (Ankara 2024) eserleri sayılabilir. Hâlen İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir.

About the Author

Prof. Dr. Halil İbrahim BULUT

He was born in 1968 in Samsun. He graduated from Sinop/Boyabat Imam Hatip High School in 1985 and from the Faculty of Theology at Marmara University in 1990. In the same year, he started working as a teacher at the Ministry of National Education. During this time, he continued his graduate and doctoral studies, completing his Ph.D. in 2001. In 2006, he became an associate professor in the field of Islamic Sectarian History, and in 2011, he became a professor. He has published books and numerous articles in his field. His books include *Abu Talib and His Religious Position in the Shiite-Sunni Polemic* (2011), *The Birth of Usulism in Shia and Sheikh Mufid* (2013), *Miracle in the Proof of Prophethood* (2016), *Al-Fasl: History of Religions and Sects* (Text and Translation, Ministry of Culture 2017, Volumes I-III), *History of Islamic Sects* (DIB, Ankara 2016; Istanbul: Ketebe 2022), *Early Shiite Thinkers* (2017), *Classical Sources and Characteristics According to the Sects* (2018), *Introduction to the History of Islamic Sects* (8th Edition 2024), *Islamic Sects and Kalam* (Text-Analysis, Ministry of Culture 2019), *Alevi-Bektashiism* (Ankara 2021), and *Evâ'ilî'l-Makâlât: Study-Translation* (Ankara 2024). He currently continues his work as a faculty member in the Department of Islamic Sectarian History at the Faculty of Theology, Istanbul University.

Kitap Hakkında

Türkiye’de Aktif Nakşî-Hâlidî Cemaatler

Türkiye’nin dinî tarihini ve günümüz dinî yapısını sağlıklı bir şekilde tanıyabilmek için ülkemizde inkişaf eden muhtelif tarikatlar ve çağdaş uzantıları olan cemaatler hakkında etraflıca ve objektif çalışmaların yapılması elzemdir. Bir cemaatin kökeni, oluşum süreci, geçirdiği evreler, önemli şahsiyetleri, erkân ve usulleri, zamanla vuku bulan ayrışmalar, coğrafi dağılımı, sosyal, ekonomik ve siyasi etkileri ve uzantıları, diğer gruplarla ilişkileri, özellikle din-siyaset konusundaki tutumları gibi hususlar sağlıklı bir şekilde ortaya konulmadan Türkiye’deki dinî yapılar ve cemaatlere dair isabetli tahliller yapılamaz. Elinizdeki bu eser, günümüzde aktif ve bir o kadar da etkili ve belirleyici Nakşî ve Hâlidî kökene sahip cemaatleri tarafsız bir şekilde tanıtmayı hedeflemektedir. Girişte, Şâh-ı Nakşibend, İmâm-ı Rabbânî ve Hâlid-i Bağdâdî başta olmak üzere geleneğin önemli şahsiyetleri tanıtılmış; genel anlamda Nakşîliğin ve Hâlidîliğin özellikleri üzerinde durulmuş ve Osmanlı döneminde bu yapıların ne denli etkili oldukları açıklanmıştır. Yelpaze çok geniş olsa da burada İsmailağa, Menzil, İskenderpaşa, Nurcular, Süleymancılar, Işıkçılar ve Erenköy cemaatlerinden oluşan yedi grup ele alınmıştır. Her bir cemaat belli bir şablon dâhilinde incelenmiş; cemaatin nasıl isimlendirildiği, kurucu şahsiyetin hayatı, ilmî ve tasavvufî kişiliği, cemaatin gelişim süreci ve zamanla ortaya çıkan ayrışmalar dile getirilmiştir. Her bir bölümde ilgili cemaatin din anlayışına, grubun genel özelliklerine, eğitim kurumları ve medya bağlantılarına, din-ekonomi-siyaset ilişkilerine yer verilmiş ve söz konusu cemaate yöneltilen bazı eleştirilere işaret edilmiştir. Objektif olma ve tarafsız kalma prensibi temel esas olarak kabul edilmiş; bu bağlamda herhangi bir dinî grubu kötümek ya da yüceltmekten uzak durulmuştur. Akademik ölçülere bağlı kalarak Türkiye’deki aktif Nakşî-Hâlidî cemaatler hakkında meraklısına doğru ve güncel bilgi vermek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nakşibendiyye; Halidiyye; Nurcular; Süleymancılar; Işıkçılar; İsmailağa Cemaati; İskenderpaşa Cemaati; Menzil Cemaati; Erenköy Cemaati

About the Book

Active Naqshbandi-Khalidi Communities in Türkiye

To understand Turkey's religious history and its current religious structure in a healthy manner, it is essential to conduct detailed and objective studies on the various orders and their contemporary extensions, such as communities, that have developed in our country. Without thoroughly examining a community's origins, formation process, stages it has gone through, important figures, rituals and practices, divisions that have occurred over time, geographical distribution, social, economic, and political influences and extensions, relationships with other groups, and especially their stance on religion-politics, accurate analyses of Turkey's religious structures and communities cannot be made.

This work aims to introduce communities with Nakşî and Hâlidî roots, which are currently active, influential, and decisive, in an impartial manner. In the introduction, important figures of the tradition, such as Şâh-ı Nakşibend, İmâm-ı Rabbânî, and Hâlid-i Bağdâdî, are presented; the characteristics of Nakşî and Hâlidî traditions are generally discussed, and the impact of these structures during the Ottoman period is explained. Although the scope is quite broad, seven groups consisting of İsmailâğa, Menzil, İskenderpaşa, Nurcular, Süleymancılar, Işıkçılar, and Erenköy communities are examined here. Each community is studied within a certain framework; how the community is named, the life, scholarly and mystical personality of the founding figure, the development process of the community, and the divisions that emerged over time are discussed. In each section, the community's understanding of religion, general characteristics, educational institutions and media connections, and religion-economy-politics relationships are addressed, and some criticisms directed at the community are pointed out. The principle of objectivity and impartiality is accepted as the basic principle; in this context, any religious group is avoided from being disparaged or glorified. The aim is to provide accurate and up-to-date information about Turkey's active Nakşî-Hâlidî communities, adhering to academic standards.

Keywords: Naqshbandiyya; Khalidiyya; Nurcus; Süleymancı; Işıkçıs; İsmailâğa Community; İskenderpaşa Community; Menzil Community; Erenköy Community

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	15
GİRİŞ	19
1. Kavramsal Çerçeve	23
1.1. Mezhep/Fırka	23
1.2. Tarikat	24
1.3. Cemaat	27
2. Nakşibendiliğin Kısa Tarihçesi	30
2.1. Bahâeddin Nakşibend ve Nakşiliğin Teşekkülü	31
2.1.1. Bahâeddin Nakşibend Kimdir?	33
2.2. İmâm-ı Rabbânî ve Müceddidiyye Kolu	35
2.2.1. İmâm-ı Rabbânî Kimdir?	36
2.3. Hâlid-i Bağdâdî ve Hâlidîyye Kolu	38
2.4. Nakşibendiyye Tarikatının Anadolu'ya Geliş Süreci	41
2.5. Nakşî-Hâlidîlerin Bazı Özellikleri ve Siyaset ile İlişkileri	45
3. Osmanlı Devleti'nin Hâlidîlerle İlişkileri	50
4. Osmanlı'nın Son Dönemindeki Arayışlar	55
4.1. İslamcıların Din Anlayışı	56
4.2. Türkçülerin İslam Anlayışı	57
4.3. Batıcıların İslam Anlayışı	57
5. Cumhuriyet Döneminde İslamcılar ve Genel Özellikleri	58
5.1. Gelenekçi İslamcılar ve Özellikleri	58
5.2. İslahatçı İslamcılar	59
5.3. Modernist İslamcılar	60
1. SÜLEYMANCILAR (SÜLEYMAN HİLMİ TUNAHAN) CEMAATİ --	63
1. Giriş ve İsimlendirme	63
2. Cemaat Kurucusunun Hayatı ve İlmî Kişiliği	67
2.1. Süleyman Hilmi Tunahan'ın Hayatı ve İlmî Kişiliği	67
2.2. Eserleri	70
2.3. Tasavvufi Yönü ve Mensupları Nezdindeki Yeri	72
2.3.1. Soyu	73
2.3.2. Kerametleri	75
2.3.3. Bâtın Bilgisi	77

3. Cemaatin Ortaya Çıkışı ve Gelişim Süreci -----	78
3.1. Kemal Kacar -----	80
3.2. Mehmet Beyazıt Denizolgun-----	83
3.3. Ahmet Arif Denizolgun-----	84
3.4. Alihan Kuriş-----	85
4. Süleymanlılar Cemaatinin Siyaset Medya ve Ekonomik Boyutu-86	
4.1. Süleymanlılar ve Siyaset -----	86
4.2. Süleymanlılar ve Medya-----	91
4.3. Süleymanlılar ve Ekonomi-----	92
5. Süleymanlılar Cemaatinin Bazı Özellikleri-----	95
2. NUR CEMAATI-----	103
1. İsimlendirme Meselesi -----	103
2. Said Nursi'nin Hayatı-----	105
2.1. Eski Said Dönemi (1925 Öncesi Hayatı)-----	105
2.2. Yeni Said Dönemi (1925-1950 Arası)-----	111
2.3. Üçüncü Said Dönemi (1950 Sonrası) -----	113
2.4. Eserleri -----	115
2.5. Tasavvufi Yönü -----	118
3. Said Nursi'nin Vefatından Sonra Nur Hareketi-----	120
4. Nur Cemaatinde Ayrışmaların Sebepleri ve Ortaya Çıkan Gruplar-----	122
5. Nur Cemaatinde Zaman İçinde Zuhur Eden Gruplar -----	127
5.1. Yazıcılar Grubu (Hüsrev Altınbaşak) -----	127
5.1.1. Yazıcılar Cemaatinin Öne Çıkan Bazı Görüşleri---	130
5.1.2. Faaliyetleri-----	133
5.2. Okuyucular Grubu (Zübeyir Gündüzalp) -----	134
5.2.1. Grubun Bazı Görüşleri ve Faaliyetleri-----	138
5.3. Yeni Asya Grubu (Mehmet Kutlular)-----	138
5.3.1. Grubun Bazı Görüşleri ve Faaliyetleri-----	139
5.3.2. Yeni Asya Grubundan Kopmalar-----	143
5.4. Kırkincılar Grubu (Mehmet Kırkinci)-----	148
5.4.1. Bazı Görüşleri ve Faaliyetleri -----	150
5.5. Med-Zehra Grubu (M. Sıddık Şeyhazade) -----	151
5.5.1. Grubun Bazı Görüşleri ve Faaliyetleri-----	153

5.6. Zehra Grubu (İzzettin Yıldırım) -----	154
5.6.1. Grubun Bazı Görüşleri ve Bazı Faaliyetleri -----	155
5.7. Tahşiyeciler Grubu (Muhammed Doğan) -----	157
5.7.1. Grubun Bazı Görüşleri ve Faaliyetleri -----	157
6. Genel Değerlendirme -----	158
6.1. Nur Cemaatlerinin Ortak Özellikleri -----	158
6.2. Said Nursî'ye ve Risâle-i Nurlara Yöneltilen Bazı Eleştiriler -----	160
3. İSKENDERPAŞA CEMAATİ -----	165
1. Giriş ve İsimlendirme -----	165
2. Mehmet Zahit Kotku'nun Hayatı ve İlmî Kişiliği -----	166
2.1. Hayatı -----	166
2.2. İlmî Kişiliği ve Tasavvufi Yönü -----	167
3. Cemaatin Oluşum Süreci -----	169
3.1. Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî ve Gelenek İçindeki Yeri	170
3.2. Mehmet Zahit Kotku'nun Gayretleri -----	176
3.3. Mahmut Esat Coşan ve Cemaatleşmedeki Rolü -----	181
3.4. Muharrem Nureddin Coşan -----	185
4. Cemaatin Faaliyetleri -----	186
4.1. Cemaatin Eğitim Faaliyetleri ve Vakıf Hizmetleri -----	186
4.2. Cemaatin Basın-Yayın ve Ekonomik Faaliyetleri -----	189
4.3. Cemaatin Siyaset ile İlişkisi -----	192
5. Cemaatin Temel Özellikleri -----	204
4. ERENKÖY CEMAATİ -----	207
1. Giriş ve İsimlendirme -----	207
2. Mahmud Sami Ramazanoğlu'nun Hayatı ve İlmî Kişiliği -----	208
2.1. Hayatı -----	208
2.2. İlmî Kişiliği ve Eserleri -----	210
2.2.1. Ashab-ı Kiram Dizisi -----	211
2.2.2. Hz. Peygamber'in Gazaları -----	213
2.2.3. Sure Tefsirleri Serisi -----	213
2.2.4. Musahabe Serisi -----	214
2.3. Tasavvufi Yönü -----	215

3. Cemaatin Oluşum Süreci -----	220
4. Sami Efendi Sonrası Cemaatin Durumu -----	222
5. Cemaatin Faaliyetleri-----	228
5.1. Vakıf ve Eğitim Faaliyetleri-----	228
5.2. Basın Yayın ve Medya Faaliyetleri-----	231
5.3. Cemaat Siyaset İlişkisi-----	234
6. Cemaatin Temel Özellikleri -----	237
5. MENZİL CEMAATİ -----	243
1. Giriş ve İsimlendirme -----	243
2. Kurucu Şeyh Dönemi: Şeyh Abdülhakîm el-Hüseyinî -----	243
3. Cemaatin Gelişim Dönemi: Muhammed Râşid Erol-----	246
3.1. Muhammed Râşid Erol'un Hayatı-----	246
3.2. İlmî ve Tasavvufî Yönü-----	250
4. Müesseseleşme Dönemi: Şeyh Abdülbâkî el-Hüseyinî-----	253
5. Mensuplarının Gözünde Gavsların Durumu -----	254
6. Menzil Cemaati'nin Günümüzdeki Durumu -----	256
6.1. Menzil'de İlk Ayrışma: Fevzeddin Erol ve Ankara Yapılanması -----	258
6.2. Kardeşler Arasındaki Büyük Çekişme-----	260
7. Cemaatin Siyaset Meyda ve Ekonomik Boyutu-----	261
7.1. Siyaset -----	261
7.2. Basın-Yayın ve Medya Faaliyetleri-----	267
7.2.1. Menzil Cemaatinin Yayın Organları -----	267
7.2.1.1. Yayınevleri: (Süresiz Yayınlar) -----	267
7.2.1.2. Süreli Yayınlar -----	269
7.3. Radyo ve Televizyon Yayıncılığı -----	272
7.3.1. Radyo -----	272
7.3.2. Televizyon -----	273
7.3.3. Web Siteleri -----	274
7.4. Ekonomik Faaliyetler -----	274
7.5. Eğitim Faaliyetleri -----	279
8. Cemaatin Temel Özellikleri -----	281
9. Menzil Cemaatine Yöneltilen Eleştiriler -----	285

6. IŞIKÇILAR (İHLAS CEMAATİ) -----	291
1. Giriş-----	291
2. Cemaatin Kurucusu Hüseyin Hilmi Işık-----	292
2.1. Hüseyin Hilmi Işık'ın Hayatı -----	292
2.2. İlmî Kişiliği ve Eserleri -----	294
2.3. Tasavvufi Yönü -----	300
3. Cemaatin Oluşum ve Gelişim Süreci-----	302
4. Cemaatin Siyaset Medya ve Ekonomik Yönü -----	306
4.1. Işıkçılar ve Siyaset -----	306
4.2. Işıkçıların Medya ve Ekonomi Boyutu-----	308
5. Cemaatin Genel Özellikleri -----	310
5.1. Vehhâbîlik Karşıtlığı -----	314
5.2. Şia Karşıtlığı -----	315
5.3. Reformculara Reddiye -----	316
5.4. İctihat Karşıtlığı -----	317
6. Cemaate Yöneltilen Eleştiriler -----	318
7. İSMAİLAĞA/ÇARŞAMBA CEMAATİ -----	321
1. Giriş ve İsimlendirme-----	321
1.2. İsimlendirme-----	321
1.3. İsmailağa Camii-----	322
2. Mahmud Ustaosmanoğlu'nun Hayatı ve İlmî Kişiliği-----	324
2.1. Hayatı-----	324
2.2. İlmî Kişiliği-----	325
2.3. Eserleri -----	327
2.4. Tasavvufi Yönü -----	331
2.5. Mensupları Nazarındaki Konumu -----	334
3. Cemaatin Oluşum Süreci ve Etkili olan Şahıslar -----	337
3.1. Mahmud Efendi'ye Kadar Cemaatin Tarihçesi -----	338
3.2. Mahmud Efendi'nin Faaliyetleri -----	344
4. Mahmud Efendi Sonrasında Cemaatin Durumu-----	347
4.1. Hasan Kılıç Hoca Efendi -----	348
4.2. Ahmed Fikri Doğan Hoca Efendi -----	349
4.3. Cemaat İçindeki Gruplaşmalar -----	352
5. Cemaatin Siyaset Meyda ve Ekonomik Boyutu-----	354

5.1 Siyaset-----	354
5.2. Basın-Yayın ve Medya Faaliyetleri-----	357
5.2.1. İsmailağa Camiasının Resmî Medya Mecraları ----	357
5.2.2. İsmailağa Camiasının Gayriresmî Yayın Kuruluşları--	358
5.2.2.1. Camianın Gayriresmî Televizyon ve Radyo Kanalları-----	358
5.2.2.2. Camianın Gayriresmî Dergileri -----	361
5.3. Ekonomi -----	361
5.4. Eğitim Faaliyetleri -----	364
5.4.1. Modern Eğitime ve Kurumlarına Bakışları -----	365
5.4.2. İsmailağa Cemaati'nde Din Eğitimi -----	367
6. Cemaatin Temel Özellikleri -----	369
KAYNAKÇA -----	379
DİZİN -----	395

ÖN SÖZ

Son asırlarda Müslüman toplum, Batı medeniyeti karşısındaki yarışı hemen hemen bütün sahalarda kaybetmiştir. Şüphesiz bu başarısızlığın pek çok sebebi vardır. Bunları özgüvenli bir şekilde irdelememiz ve kültürel kodlarımızdan dinî geleneklerimize, iktisat anlayışımızdan siyaset tasavvuruna varıncaya kadar toplumu şekillendiren bütün kurumsal ve düşünsel yapılarımızı cesaretle bir şekilde tahlil edip eleştirmemiz zorunludur. Dini anlama şeklimiz başta olmak üzere mezhep, meşrep, tarikat ve cemaat yapılarımızı da masaya yatırıp incelememiz, olumsuz yönleri tespit edip çözümler üretmemiz gereklidir. İçe dönük eleştirilerden kaçınmamalıyız. Müslüman toplumun bugünkü hâlini sadece dış faktörlerin komploları ile açıklama kolaylığına düşmeden ilmî, gerçekçi ve sağlıklı tahlil ve değerlendirmeler yapmalı ve hastalığımızı teşhis edip üzerine gitmeliyiz. Bunu yapabilmenin ilk şartı, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmaktır. Ancak “Tekke ve Zaviyeler Kanunu” ile birlikte dinî gruplar tüzel kişiliklerini kaybettiklerinden bunlar hakkında yazıp konuşabilmek de zorlaşmıştır. Bu sebeple dinî grup mensupları, gönül verdikleri ve pek çok pratiklerinde dikkate aldıkları cemaat mensubiyetlerini resmî olarak dile getirememekte, bunun yerine sosyo-kültürel ve ekonomik teşekküller şeklinde kendilerini göstermeye çalışmaktadırlar. Herkesin bildiği bu fiilî durumu resmî olarak açıklayamamış olmaları, bu yapılar hakkında konuşmayı ve yazmayı da zorlaştırmaktadır. Ateşli bir taraftar kitlesine sahip ekonomik ve siyasi gücü ellerinde tutan bu dinî yapıları konuşup yazmak sırrı ifşa etmek gibi görüldüğünden hedef olma tehlikesini beraberinde taşımaktadır. Bugün ülkemizde söz sahibi sermaye çevrelerini, siyasi güç odaklarını, dahası din-siyaset ilişkilerini anlayabilme adına ilgili dinî yapıların iyi tanınması elzemdir.

Ülkemizde resmî din öğretimi üniversitelerdeki İlahiyat/İslami İlimler fakülteleri mezunları eliyle örgün olarak, Millî Eğitim

Bakanlığı’na; yaygın olarak da Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı kurumlarda yürütülmektedir. Bir de gayriresmî olarak dinî grupların kendi mensuplarına yönelik dinî eğitim faaliyetleri bulunmaktadır. Dinî grupların din anlayışları ile resmî din öğretisi arasında önemli farklar vardır. Resmî din öğretiminin girdileri ve çıktuları bellidir ve kontrol edilebilir durumdadır. Ancak gayriresmî yapılar olan cemaatlerin kendi mensuplarına yönelik din eğitimi ve öğretiminin ölçülebilir ya da öngörülebilir ölçülerinin olmadığı malumdur. Bu tür yapıların -FETÖ örneğinde olduğu gibi- öngörülemeyen sonuçlar doğurması muhtemeldir. Bu gibi sebeplerle Türkiye’nin dinî tarihini ve günümüz dinî yapısını sağlıklı bir şekilde tanıyabilmek için ülkemizde inkişaf eden muhtelif tarikatlar ve çağdaş uzantıları olan cemaatler hakkında etraflıca ve objektif çalışmaların yapılması elzemdir. Bir tarikatın ya da cemaatin kökeni, oluşum süreci, geçirdiği evreler, önemli şahsiyetleri, erkân ve usulleri, zamanla vuku bulan ayrışmalar, coğrafi dağılımı, sosyal, ekonomik ve siyasi etkileri ve uzantıları, diğer gruplarla ilişkileri gibi hususlar sağlam bir surette ortaya konulmadan Türkiye’deki dinî yapılar ve cemaatlere dair isabetli tahliller yapılamayacağı kanaatindeyiz.

Bu çalışmada, Cumhuriyet döneminde tarikat yapısından cemaat formuna dönüşmüş Nakşî gruplar ve özellikle Hâlidî tasavvuf ekolleri ele alınmıştır. Dinî yapılar yelpazesi çok geniş olmasına rağmen çalışmayı bu şekilde sınırlandırmamızın anlaşılabilir ve makul sebepleri vardır. Öncelikle, sınırlı bir kitap çalışmasında ülkemizdeki dinî yapıların tamamının ele alınmasının imkânı yoktur. Dahası bu çalışmanın ana hedefi, tasavvufi yapıları incelemek de değildir. Buradaki asıl amaç, günümüz Türkiye’sinde etkili dinî yapıları/cemaatleri tanımaya çalışmak; siyaset, ekonomi, basın-yayın ve medyada bu denli güçlü olmalarının nasıllığını irdelemektir. Objektif olma ve tarafsız kalma prensibini temel esas kabul ederek herhangi bir dinî grubu kötülemek ya da yüceltmek gibi bir gayemizin olmadığını peşinen ifade etmeliyiz. Akademik ölçülere bağlı kalarak meraklısına bilgi vermeyi amaçlamaktayız.

Elinizdeki bu eser, Nakşî ve Hâlidî özelliğe sahip cemaatleri tanıtmayı hedeflemektedir. Elbette söz konusu cemaatleri anlatmadan önce Nakşîlik hakkında bilgi verilmesi gerekliydi. Bu vesile ile giriş kısmında, Nakşibendiliğin kısa bir tarihçesi ele alındı. Burada Şâh-ı Nakşibend, İmâm-ı Rabbânî ve Hâlid-i Bağdâdî olmak üzere üç önemli şahsiyet tanıtıldı; genel anlamda Nakşîliğin ve Hâlidiliğin özellikleri üzerinde duruldu, Osmanlı'da bu yapıların ne denli etkili oldukları irdelendi. Giriş kısmından sonra ilgili cemaatler belli bir şablon dâhilinde ele alındı. Öncelikle söz konusu cemaatin nasıl isimlendirildiği hususuna yer verildi, bilahare kurucu şahsiyetin hayatı, ilmî ve tasavvufi kişiliği özlü bir şekilde ortaya konulduktan sonra cemaatin gelişim süreçlerine ve grup içindeki ayrışmalara dikkat çekildi. Her bir bölümde ilgili cemaatin din anlayışına, grubun genel özelliklerine, eğitim kurumları ve medya bağlantılarına, din-ekonomi-siyaset ilişkilerine yer verildi ve ilgili cemaate yöneltilen bazı eleştirilere işaret edildi. Tarafsızlık şiarıyla yola çıktığımız bu çalışmanın ciddi bir boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz. Başta İlahiyat Fakültesi öğrencileri olmak üzere Diyanet mensuplarına ve konuya ilgisi olan bütün okuyuculara objektif ve doğru bilgi vermeyi hedefleyen bu çalışmanın faydalı olacağını ümit ediyorum.

Gayret bizden, tevfik yüce Allah'tandır...

Halil İbrahim BULUT

Fatih, Nisan 2025